

Garlicka, Aleksandra

"Historia del periodismo español : desde la <Gaceta de Madrid> (1661) hasta el destronamiento de Isabel II", Pedro Gomez Aparicio, Madrid 1967; "The Spanish Press 1740-1966", Henry F. Schulte, Urbana-Chicago-London 1968 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 10/4, 551-553

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I

Pedro Gómez Aparicio, *Historia del periodismo español. Desde la „Gaceta de Madrid” (1661) hasta el destronamiento de Isabel II*, Madrid 1967, ss. 638, Editora Nacional.

Henry F. Schulte, *The Spanish Press 1470—1966. Print Power and Politics*, Urbana—Chicago—London 1968, ss. 280, University of Illinois Press.

Autorzy obu prac są dziennikarzami. P. Gómez Aparicio, urodzony w Madrycie w 1903 r., absolwent wydziału filologii i literatury tamtejszego uniwersytetu, jest dziennikarzem i wydawcą kilku czasopism hiszpańskich. H. F. Schulte, amerykański dziennikarz, był w latach 1954—1956 korespondentem United Press International w Londynie, potem korespondentem i kierownikiem biura prasowego tej agencji w Madrycie do 1962 r. Obecnie jest wykładowcą dziennikarstwa na uniwersytecie w Pensylwanii.

Praca Aparicio to próba wnikliwej analizy czasopiśmiennictwa hiszpańskiego od pojawienia się pierwszej gazety do połowy XIX wieku. Książka Schultego obejmuje całość piśmiennictwa periodycznego, począwszy od wprowadzenia druku do Hiszpanii (1470 r.) do 22 kwietnia 1966 r., tj. do wprowadzenia liberalizującej ustawy o prasie i drukach. Dziennikarz ujmuje prasę jako tzw. czwartą siłę (władza ustawodawcza, wykonawcza, niezawisłe sądy) uczestniczącą w kształtowaniu polityki kraju demokracji parlamentarnej. Ocena wypada negatywnie. Prasa hiszpańska kierowana przez czynniki rządowe nie spełnia funkcji „czwartej siły” — niezależnej prasy kształtującej swobodnie opinię publiczną kraju. Autor stawia hipotezę, iż charakter prasy hiszpańskiej uwarunkowany jest tradycją polityczną tego kraju. Historia prasy iberyjskiej ma tę tezę udowodnić, wyjaśnić genezę tradycyjnych wad politycznego piśmiennictwa periodycznego tego kraju w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych naszego wieku. Generalnym mankamentem, a zarazem specyfiką życia politycznego Hiszpanii są rządy autorytatywne. Wpływają one bezpośrednio na sytuację prasy w państwie. Cechą charakterystyczną bowiem prasy i dziennikarstwa hiszpańskiego była permanentna jego zależność od sfer rządowych, a czasami także od Kościoła katolickiego.

Cenzurę wprowadzono w Hiszpanii niemal natychmiast po powstaniu państwa (1479). Początkowo cenzura dotyczyła tylko druków przesyłanych z zagranicy. W latach 1490—1494 inkwizycja spaliła w tym kraju 6000 woluminów. W 1502 r. Ferdynand i Izabela wydali pierwszy akt prawny regulujący druk książek. Krótki okres liberalizmu w okresie wojen napoleońskich, kiedy to w 1810 r. m.in. Kortezy uchwały „prawo o wolności druku”, nie przyniósł w Hiszpanii trwałych zmian w tej dziedzinie. Zarówno wolność druku, jak i cały prąd liberalny były Hiszpanii narzucone, nie wyrastały z potrzeb tego kraju.

Prawo prasowe z 1938 r., podpisane przez gen. Franco po jego dojściu do władzy, „zakładające prasie kłódkę na usta” (tytuł rozdziału „The Padlocked Mouth”) wywodziło się z praktyki królów hiszpańskich. W myśl tej ustawy rząd miał prawo regulowania wielkości nakładu i objętości publikacji periodycznych, uczestnictwa w wyznaczaniu personelu kierowniczego, zarządzania organizacjami zawodowymi dziennikarzy, nadzorowania działalności prasowej, cenzurowania wszystkich publikacji prasowych. Podporządkowano prasę ministrowi informacji. Był nim w latach 1939—1961 Arias Solgado. Zwano go „ministrem nieinformacji”. Wraz z jego odwołaniem zaczął się dla prasy hiszpańskiej proces liberalizacji. Nowy minister informacji i turystyki Manuel Fraga zniósł cenzurę prewencyjną dla prasy prowincjonalnej, zachowując ją jedynie w stosunku do periodyków wydawanych w Madrycie i w Barcelonie. Dopiero w 1966 r. na mocy nowej ustawy o prasie i drukach skończył się okres cenzury prewencyjnej w Hiszpanii.

Postawiona przez autora teza uwarunkowała konstrukcję książki. Trzy pierwsze rozdziały poświęcone są prasie frankistowskiej, dopiero czwarty rozpoczyna dzieje prasy od historii druku (powielonych relacji wojennych, a potem m.in. listów Kolumba).

Schulte korzystał przede wszystkim z literatury anglosaskiej. W wykazie bibliograficznym zamieszcza tytuły kilkuset artykułów zaczerpniętych z prasy hiszpańskiej od XVIII w. Innowacją warsztatową wprowadzoną przez dziennikarza są wywiady przeprowadzone z ludźmi sprawującymi rządy nad prasą hiszpańską w 1965 r. oraz z korespondentami Agence France Presse i Reutera w Madrycie. Jednym z interlokutorów Schultego był Pedro Gómez Aparicio, ówczesnie przewodniczący Narodowej Federacji Stowarzyszeń Prasy Hiszpańskiej.

Książka Pedra Aparicio to chronologicznie przedstawiona historia prasy hiszpańskiej od pojawienia się pierwszego *sensu stricto* czasopisma „Gazety Madryckiej” w 1661 r. Autor ma inne spojrzenie na historię prasy swego kraju niżli amerykański dziennikarz. Dostrzega harmonijny proces rozwoju jakościowego i ilościowego prasy hiszpańskiej. Stwierdza, że przebiega on podobnie jak rozwój czasopiśmiennictwa innych państw

europijskich. Omawia kolejno pojawienie się nowych rodzajów czasopiśmiennictwa, jak diariusze, gazety (pisma o stałej periodyczności), dzienniki, a potem czasopisma naukowe — wszystko to w powiązaniu z historią polityczną swego kraju.

Praca Gómeza to historia oparta przede wszystkim na rocznikach prasy hiszpańskiej i dotyczących jej aktach prawnych. Obficie prezentowana jest hiszpańska literatura przedmiotu. Podstawą opracowania był katalog prasy madryckiej Eugenio Hertenbuscha obejmujący okres lat 1661—1870. Książka Gómeza Aparicio kończy się opisem detronizacji Izabeli II, wprowadzenia, w wyniku powstania karlistów i wojny domowej, okresu wolnościowego dla prasy hiszpańskiej, trwającego lat kilka.

Dla czytelnika polskiego książka Aparicio ma wartość niewątpliwie większą niżli praca Schultego, przynosząc obfitość faktów i obszerną literaturę przedmiotu. Książka Schultego ma walory przede wszystkim publicystyczne, stanowi znakomity klucz do zrozumienia specyfiki czasopiśmiennictwa hiszpańskiego.

Aleksandra Garlicka

II

„Public Opinion Quarterly”, Vol. XXXIII, Winter 1969—1970, No. 4, indeks, s. 523—672.

Kwartalnik „Public Opinion Quarterly”, organ American Association for Public Opinion Research (Amerykańskie Towarzystwo Badań Opinii Publicznej), wydawany jest przez Advisory Committee on Communication Columbian University w nakładzie 5000 egz. Materiał pisma zgrupowany jest w trzech działach: artykuły, informacje i przeglądy książek. Tom XXXIII zawiera pokaźną liczbę ponad czterdziestu artykułów, z czego na zeszyt 4 przypada osiem.

Tematyka badań, których rezultaty publikowane są przez pismo, skupia się na zagadnieniach związanych z percepcją przez społeczeństwo informacji rozumianej w sposób kompleksowy i podawanej mu za pośrednictwem środków masowego przekazu, głównie telewizji, radia, kina i prasy, oraz kształtowania się na tym tle określonych ocen, norm społecznych i hierarchii wartości. W powyższym sensie problematyka „Public Opinion Quarterly” pokrywa się z zagadnieniami stanowiącymi przedmiot zainteresowań instytutów badania opinii publicznej typu Gallupa. Widać to szczególnie wyraźnie na przykładzie zamieszczonego w omawianym numerze artykułu pióra Hazel Erskine *The Polls: Parti-*